

BÀI HỌC LỊCH SỬ TRONG PHÁT TRIỂN QUỐC GIA VÀ VAI TRÒ CỦA GIÁO DỤC TRONG PHÁT TRIỂN IQ, EQ, AQ

Phan T.T Hương
Học viện Ngân hàng

Tóm tắt: Người Việt có câu thành ngữ quen thuộc: “Râu tôm nấu với ruột bầu, chồng chan vợ húp gật đầu khen ngon”. Đằng sau hình ảnh giản dị ấy không chỉ là sự thích ứng khôn ngoan trong điều kiện vật chất eo hẹp, mà còn là biểu hiện sinh động của tinh thần sẻ chia, đồng cảm và gắn kết – những yếu tố cốt lõi của trí tuệ cảm xúc (EQ). Khi mở rộng góc nhìn, có thể thấy những giá trị này không chỉ tồn tại trong đời sống gia đình mà còn mang ý nghĩa quan trọng đối với tổ chức xã hội và sự phát triển bền vững của quốc gia. Lịch sử nhân loại cho thấy không có quốc gia nào đạt được sự thịnh vượng bền vững chỉ dựa vào tài nguyên thiên nhiên hay lợi thế địa lý. Thành công bền vững luôn gắn liền với chất lượng nguồn nhân lực, năng lực quản trị, mức độ gắn kết xã hội và khả năng thích ứng trước biến động. Trong bối cảnh giáo dục hiện đại không còn dừng lại ở việc truyền thụ tri thức mà hướng tới phát triển năng lực toàn diện cho con người, việc tiếp cận phát triển quốc gia theo hướng tích hợp giữa trí tuệ logic (IQ), trí tuệ cảm xúc (EQ) và khả năng vượt nghịch cảnh (AQ) trở nên cấp thiết hơn bao giờ hết. Bài viết phân tích các bài học lịch sử dưới góc nhìn liên ngành, đồng thời đề xuất định hướng phát triển gắn với vai trò của giáo dục trong việc hình thành con người toàn diện và xây dựng xã hội gắn kết, hướng tới phát triển bền vững trong thời đại mới.

Từ khóa: phát triển quốc gia, gắn kết xã hội, vốn xã hội, IQ, EQ, AQ, quản trị quốc gia.

LESSONS FROM HISTORY IN NATIONAL DEVELOPMENT AND THE ROLE OF EDUCATION IN DEVELOPING IQ, EQ, AND AQ

Abstract: The Vietnamese have a familiar proverb: “Shrimp whiskers cooked with gourd intestines, husband and wife eat together, nodding in approval.” Behind this simple image lies not only wise adaptation to limited material conditions, but also a vivid expression of the spirit of sharing, empathy, and connection – core elements of emotional intelligence (EQ). When viewed broadly, these values exist not only in family life but also hold significant meaning for social organizations and the sustainable development of the nation. Human history shows that no nation has achieved sustainable prosperity solely based on natural resources or geographical advantages. Sustainable success is always linked to the quality of human resources, governance capacity, social cohesion, and the ability to adapt to change. In the context of modern education, which no longer focuses solely on knowledge transmission but aims to develop comprehensive human capabilities, an integrated approach to national development that combines logical intelligence (IQ), emotional intelligence (EQ), and resilience (AQ) has become more crucial than ever. This article analyzes historical lessons from an interdisciplinary perspective and proposes development directions linked to the role of education in shaping well-rounded individuals and building a cohesive society, oriented towards sustainable development in the new era.

Keywords: national development, social cohesion, social capital, IQ, EQ, AQ, national governance.

Nhận bài: 22/04/2026

Phản biện: 18/05/2026

Duyệt đăng: 22/05/2026

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Lịch sử của mỗi quốc gia là một quá trình vận động liên tục, trong đó các giai đoạn phát triển thường đan xen giữa ổn định và biến động. Điều đáng chú ý là nhiều quốc gia từng trải qua hoàn cảnh đặc biệt khó khăn nhưng vẫn có thể vươn lên mạnh mẽ. Điều này đặt ra câu hỏi: yếu tố nào quyết định sự khác biệt trong quỹ đạo phát triển?

Nhìn lại những câu chuyện mang tính biểu tượng trong văn hóa dân gian như truyền thuyết Âu Cơ – Lạc Long Quân, có thể nhận thấy từ rất sớm con người đã ý thức được sự đa dạng về điều kiện sống và nhu cầu thích ứng. Việc “chia con lên rừng xuống biển” có thể được xem như một cách phân bổ nguồn lực phù hợp với môi trường – một biểu hiện sơ khai của tư duy thích ứng (AQ). Tuy nhiên, khi nhận thức và phương thức tổ chức

xã hội còn hạn chế, những khác biệt về lợi ích và điều kiện sống đôi khi lại trở thành nguyên nhân dẫn đến xung đột.

Trong bối cảnh hiện đại, khi các quốc gia ngày càng phụ thuộc lẫn nhau, các vấn đề phát triển không còn mang tính riêng lẻ mà trở thành vấn đề hệ thống và toàn cầu. Do đó, cách tiếp cận phát triển cần được mở rộng toàn diện, không chỉ dừng lại ở các chỉ số kinh tế mà phải chú trọng sâu sắc đến yếu tố con người – đặc biệt là năng lực tư duy (IQ), trí tuệ cảm xúc (EQ) và khả năng thích ứng, vượt khó (AQ). Đây cũng chính là những mục tiêu cốt lõi mà giáo dục hiện đại đang hướng tới.

Trong bối cảnh đó, giáo dục được xem là công cụ then chốt giúp hình thành và phát triển đồng thời IQ, EQ và AQ cho con người. Thông qua giáo

dục, các giá trị lịch sử, văn hóa và bài học phát triển được chuyển hóa thành năng lực cá nhân và sức mạnh xã hội, góp phần định hình quỹ đạo phát triển bền vững của quốc gia.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Bài học từ lịch sử phát triển các quốc gia

a. Khó khăn không quyết định số phận, mà cách ứng xử trước khó khăn mới là yếu tố then chốt

Lịch sử cho thấy nhiều quốc gia từng đối diện với chiến tranh, khủng hoảng hay thiên tai nghiêm trọng nhưng vẫn có thể phục hồi mạnh mẽ. Điểm khác biệt nằm ở cách họ phản ứng trước nghịch cảnh. Nếu ví von một cách nhẹ nhàng, khủng hoảng giống như một “bài kiểm tra bất ngờ”: có người lúng túng, nhưng cũng có người tận dụng cơ hội để bứt phá. Điều này phản ánh vai trò của AQ – khả năng chịu đựng và vượt qua khó khăn – trong việc định hình quỹ đạo phát triển.

Trong thực tiễn giáo dục, việc rèn luyện AQ cho người học không chỉ giúp họ tiếp thu kiến thức mà còn trang bị cho họ tinh thần kiên trì, khả năng linh hoạt và sáng tạo khi đối mặt với thách thức. Đây chính là nền tảng then chốt để hình thành những công dân toàn diện, có khả năng thích ứng cao trong một thế giới đầy biến động.

b. Giáo dục và phát triển con người là nền tảng của IQ và EQ quốc gia

Giáo dục không chỉ cung cấp tri thức mà còn hình thành năng lực tư duy và khả năng tương tác xã hội. Một nền giáo dục toàn diện sẽ giúp con người biết suy nghĩ độc lập (IQ), đồng thời biết lắng nghe, thấu hiểu và hợp tác (EQ). Khi các cá nhân trong xã hội có khả năng phối hợp tốt, tổng thể hệ thống sẽ vận hành hiệu quả hơn và tạo ra sức mạnh tập thể bền vững.

c. Quản trị quốc gia là nghệ thuật cân bằng và kết nối lợi ích

Trong thực tế, các quốc gia không tồn tại biệt lập mà luôn có mối quan hệ tương tác lẫn nhau. Thời kỳ trước, khi dân số còn ít, các quốc gia có thể vừa là hàng xóm, vừa là “anh em xa bà con gần”, có lúc chia sẻ, hỗ trợ lẫn nhau, nhưng cũng có lúc xảy ra xung đột. Nguyên nhân không chỉ nằm ở tài nguyên mà còn ở hạn chế trong kỹ năng giao tiếp, thấu hiểu và kiểm soát cảm xúc.

Do đó, quản trị quốc gia không chỉ là phân bổ nguồn lực mà còn là quá trình xây dựng sự gắn

kết, điều hòa lợi ích và duy trì niềm tin xã hội. Đây chính là sự kết hợp giữa IQ trong thiết kế chính sách và EQ trong thực thi và kết nối con người.

d. Khủng hoảng và xung đột là hệ quả của nhiều yếu tố, đồng thời cũng là cơ hội để nhìn nhận lại

Chiến sự thường không xuất phát từ một nguyên nhân đơn lẻ mà là kết quả của nhiều yếu tố chồng chéo trong xã hội. Tuy nhiên, điểm chung là tại thời điểm đó, các bên liên quan chưa tìm ra giải pháp tối ưu.

Ở một góc nhìn khác, những quốc gia chủ động hành động đôi khi cũng mang trong mình tư duy của người dẫn đầu, dám thay đổi trật tự cũ. Điều này không đồng nghĩa với việc khuyến khích xung đột, mà nhấn mạnh rằng cần có cách nhìn đa chiều để rút ra bài học, thay vì chỉ trích một chiều. Trong đó, bài học về rèn luyện AQ – khả năng thích ứng và phục hồi – có ý nghĩa đặc biệt quan trọng đối với các thế hệ sau.

e. Biến động có thể là động lực của đổi mới sáng tạo

Lịch sử cho thấy nhiều tiên bộ công nghệ xuất hiện trong bối cảnh biến động. Biết đâu trong tương lai, những ý tưởng như phương tiện sử dụng năng lượng thay thế, hay công nghệ vận hành bằng giọng nói sẽ trở thành hiện thực. Khi đó, những nguồn tài nguyên từng là nguyên nhân của cạnh tranh có thể không còn giữ vai trò quyết định như trước. Điều này cho thấy tư duy đổi mới (IQ) kết hợp với khả năng thích ứng (AQ) có thể mở ra những hướng phát triển hoàn toàn mới.

f. Niềm tin và sự gắn kết xã hội là nền tảng của hợp tác bền vững

Trong mọi giai đoạn phát triển, niềm tin xã hội luôn đóng vai trò trung tâm. Khi các chủ thể trong xã hội tin tưởng lẫn nhau, họ sẵn sàng hợp tác, chia sẻ và hỗ trợ, từ đó tạo ra hiệu quả tổng thể cao hơn. Ngược lại, thiếu niềm tin sẽ làm gia tăng chi phí và cản trở phát triển. Đây chính là biểu hiện rõ nét của EQ ở cấp độ xã hội.

2.2. Định hướng phát triển quốc gia trong thời đại ngày nay

a. Xây dựng xã hội gắn kết dựa trên tinh thần tương trợ và hợp tác

Trong một thế giới ngày càng phức tạp, không quốc gia nào có thể phát triển một cách đơn lẻ. Sự

gắn kết và tương trợ giữa các cá nhân, tổ chức và quốc gia là điều kiện quan trọng để giải quyết các vấn đề chung. Điều này đòi hỏi mỗi chủ thể không chỉ theo đuổi lợi ích riêng mà còn hướng tới lợi ích tổng thể trên tinh thần hợp tác cùng phát triển.

b. Tiếp cận đa chiều trong giải quyết xung đột và quan hệ quốc tế

Trong bối cảnh hiện tại, khi các xung đột đã và đang diễn ra, việc nhìn nhận vấn đề một cách đa chiều là cần thiết. Mỗi bên đều có những lợi ích và cách tiếp cận riêng, do đó cần có sự tôn trọng, đối thoại và nhượng bộ hợp lý trên cơ sở hướng tới giải pháp lâu dài. Tư duy “cùng thắng” không chỉ là lựa chọn mang tính đạo đức mà còn là chiến lược hiệu quả trong bối cảnh toàn cầu hóa.

c. Phát huy vai trò của lãnh đạo trong việc đưa ra giải pháp thực tiễn

Các nhà lãnh đạo cần tập trung vào việc đề xuất và triển khai các giải pháp cụ thể, giúp người dân nhìn thấy những thay đổi tích cực trong đời sống. Khi chính sách gắn với thực tiễn và mang lại hiệu quả rõ ràng, niềm tin xã hội sẽ được củng cố.

Quốc gia muốn phát triển cần đội ngũ lãnh đạo ở mọi cấp có năng lực, bản lĩnh và tinh thần trách nhiệm. Lãnh đạo kiến tạo không chỉ quản lý công việc thường nhật mà còn biết mở ra cơ hội mới, thúc đẩy cải cách và tạo động lực phát triển cho xã hội.

Một nhà lãnh đạo hiện đại cần có tư duy chiến lược, khả năng sử dụng dữ liệu trong ra quyết định, dám chịu trách nhiệm, biết tổ chức con người, giữ vững đạo đức công vụ và có năng lực truyền cảm hứng đổi mới. Bên cạnh đó, chất lượng lãnh đạo địa phương có ý nghĩa đặc biệt quan trọng, bởi nhiều mô hình hiệu quả và đột phá phát triển thường được khởi nguồn từ thực tiễn địa phương.

d. Kết hợp hài hòa IQ – EQ – AQ trong phát triển quốc gia

Một quốc gia phát triển bền vững cần có sự cân bằng giữa tư duy chiến lược (IQ), khả năng gắn kết xã hội (EQ) và năng lực thích ứng (AQ). Nếu thiếu một trong ba yếu tố này, hệ thống phát triển sẽ dễ mất cân đối. Sự kết hợp hài hòa giữa ba yếu tố sẽ giúp tối ưu hóa hiệu quả không chỉ trong phạm vi quốc gia mà còn trên bình diện toàn cầu.

e. Nhìn nhận đa chiều về các lực lượng trong xã hội

Trong thực tế, không phải mọi đóng góp đều được ghi nhận đầy đủ. Có những bộ phận trí thức còn nặng về hình thức, trong khi nhiều doanh nghiệp phải đối mặt với rủi ro và hy sinh lớn hơn để tạo ra giá trị thực. Tuy nhiên, việc đánh giá cần khách quan, tránh cực đoan, nhằm tạo môi trường công bằng và khuyến khích đóng góp thực chất.

f. Giữ gìn giá trị truyền thống như nền tảng phát triển bền vững

Giữa những biến động của thời đại, các giá trị truyền thống đóng vai trò như một “ngôi sao dẫn đường”, không phải lúc nào cũng nổi bật nhưng lại là điểm tựa quan trọng giúp xã hội duy trì sự ổn định và định hướng. Khi kết hợp hài hòa giữa truyền thống và hiện đại, quốc gia sẽ có nền tảng vững chắc để phát triển lâu dài.

g. Phát huy vai trò của giáo dục trong hình thành con người toàn diện

Giáo dục giữ vai trò trung tâm trong chiến lược phát triển quốc gia, không chỉ nhằm truyền thụ tri thức mà còn hướng tới hình thành con người toàn diện. Trong bối cảnh hiện nay, hệ thống giáo dục cần chuyển mạnh từ tiếp cận nội dung sang phát triển năng lực, trong đó chú trọng cân bằng giữa trí tuệ logic (IQ), trí tuệ cảm xúc (EQ) và năng lực thích ứng (AQ).

Bên cạnh việc trang bị kiến thức chuyên môn, giáo dục cần tăng cường rèn luyện kỹ năng tư duy phản biện, khả năng hợp tác, tinh thần trách nhiệm và năng lực vượt khó cho người học. Đây là những yếu tố quan trọng giúp cá nhân thích ứng với môi trường lao động biến động nhanh chóng và đóng góp hiệu quả cho xã hội.

Ngoài ra, việc gắn kết giáo dục với thực tiễn, tăng cường trải nghiệm và ứng dụng công nghệ số trong dạy học sẽ góp phần nâng cao chất lượng nguồn nhân lực. Một nền giáo dục hiện đại, nhân văn và linh hoạt sẽ là nền tảng vững chắc để xây dựng xã hội gắn kết, sáng tạo và phát triển bền vững.

III. KẾT LUẬN

Lịch sử cho thấy sự phát triển của một quốc gia không phụ thuộc hoàn toàn vào điều kiện ban đầu, mà phụ thuộc vào cách con người tổ chức, hợp tác và thích ứng. Trong đó, sự gắn kết và tương trợ lẫn nhau đóng vai trò nền tảng.

Trong bối cảnh hiện nay, việc tích hợp hài hòa giữa IQ, EQ và AQ không chỉ là yêu cầu đối với cá nhân mà còn là định hướng quan trọng ở cấp độ quốc gia. Một xã hội biết kết hợp giữa tư duy chiến lược, sự đồng thuận và khả năng thích ứng sẽ có khả năng vượt qua thách thức và phát triển bền vững hơn.

Có thể nói, trong thời đại nhiều bất định, sức mạnh thực sự của một dân tộc không nằm chỉ ở nguồn lực vật chất, mà còn ở khả năng con người biết kết nối, chia sẻ và cùng nhau vươn tới những giá trị tích cực. Và cũng giống như hình ảnh “râu

tôm nấu với ruột bầu” ở đầu bài viết – một biểu tượng giản dị nhưng sâu sắc của sự sẻ chia và gắn kết – chính tinh thần lạc quan, đồng cảm và đoàn kết ấy sẽ mở ra những chân trời mới cho tương lai tươi sáng của dân tộc.

Trong đó, giáo dục giữ vai trò trung tâm trong việc chuyển hóa các bài học lịch sử thành năng lực thực tiễn của con người. Một nền giáo dục hiện đại, nhân văn và thích ứng sẽ là chìa khóa để phát triển nguồn nhân lực chất lượng cao, góp phần xây dựng quốc gia phát triển bền vững trong bối cảnh toàn cầu nhiều biến động.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Michael E. Porter (1998), *Competitive Advantage*.

Francis Fukuyama (1995), *Trust*.

World Bank (2024), *World Development Report*.

United Nations Development Programme (2024), *Human Development Report*.

Organisation for Economic Co-operation and Development (2024), *Education at a Glance*.

World Economic Forum (2025), *Future of Jobs Report*.